

*А. Є. Данкевич,
к. е. н., старший науковий співробітник
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки" УААН*

РОЛЬ АГРОХОЛДИНГІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ СЕЛА

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Трансформація сільського господарства України до умов ринкової економіки шляхом розвитку агрохолдингів є перспективою розвитку аграрного виробництва. В той же час реалізація цих заходів зумовлює необхідність вивчення соціально-психологічних відносин між колективами різних виробництв і навіть галузей. Сільське населення у ланцюгу руху матеріально-технічних ресурсів і продовольства до кінцевого споживача залишається найбільш незахищеною ланкою. Переробні монополії, в умовах державного лібералізму в ціновій політиці відносно продукції сільськогосподарського виробництва, мають можливість доступу до дешевих сировинних ринків. А наявна велика неорганізована маса товаровиробників на ринку неспроможна захистити свої інтереси.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження соціально-економічних проблем розвитку сільських територій та соціально-психологічних аспектів сприйняття перетворень і гармонізації на цій основі взаємовідносин між суб'єктами аграрного ринку є важливим завданням економічної науки. Ефективне ведення виробництва неможливе без вирішення соціальних питань, ліквідації соціальної напруги та встановлення партнерських відносин між інтегрованими структурами та територіями, в межах яких вони ведуть виробництво. Розвиток економіки сільського господарства значною мірою визначатиметься рівнем науково-практичного опрацювання соціальних аспектів трансформації сільськогосподарського виробництва. З цього приводу цінними є роз-

робки І.І. Лукінова, П.Т. Саблука, С. І. Дем'яненко, В.Г. Андрійчука, Нестерчук, О.М. Онищенко, С.І., В.В. Юрчишина, О.А. Бугуцького, Й.С. Завадського, І.В. Прокопи, Л.О. Шепотько, Є.І. Ходаківського та інших дослідників. Занепад сільських територій потребує поглибленого вивчення даних проблем та реалізації програм з підвищення добробуту сільського населення, реальної оцінка результатів його праці та соціального захисту.

Метою дослідження є аналіз ролі агрохолдингів у розвитку сільських територій та розробка науково обґрунтованих рекомендацій у контексті сучасних перетворень в аграрному секторі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналіз динаміки процесів, що визначають рівень життя сільського населення на сучасному етапі, вказує на незадовільний стан соціального розвитку сільських територій, для якого нині характерна не лише глибока демографічна криза, занепад соціальної інфраструктури та "вимирання" населених пунктів, а й відсутність мотивації до праці та високий рівень безробіття, що супроводжується відтоком трудових ресурсів.

Відродження сільськогосподарського виробництва — це відродження України, її незалежності та державного суверенітету. Там, де зникає виробництво — закінчується соціальний розвиток села.

Розвиток холдингових структур у сільському господарстві розкриває нові можливості як для селян, так і для органів місцевої влади, створює передумови для призупинення занепаду соціальної сфери села, зниження інтенсив-

ності процесу депопуляції сільського населення, сприяє зростанню сільськогосподарського виробництва, підвищенню зайнятості у аграрному секторі. Так, якщо з 1991 по 1999 рік розмір валової продукції рослинництва скоротився на 36%, то за 2000—2009 роки намітились тенденції її збільшення на 41%.

Відродження сільських територій та вирішення соціально-економічних питань в умовах ринкової економіки можливе тільки

за умови зміни селянського укладу життя та виробничих відносин на селі, які мають бути спрямовані на формування працівника, зацікавленого в результатах своєї праці. Такі заходи повинні наблизити можливості сільського населення до міського в забезпеченні належною роботою, рівнем доходності сільських працівників, належних побутових та соціально-культурних послуг, підвищення престижності праці селянина.

Формування інтегрованих структур і розвиток агропромислового виробництва на цій основі є одним із основних чинників, які визначають рівень розвитку соціальної сфери села та соціальний добробут селян. Від їх розвитку залежить певною мірою забезпечення населення матеріальними благами, насамперед, продуктами харчування, промисловими товарами, послугами та умовами, що задовольняють певну потребу людини і відповідають її інтересам.

Створення агрохолдингів є моделлю виходу сільськогосподарського виробництва із кризи шляхом розвитку сучасного конкурентоздатного агропромислового комплексу, який характеризувався б такими критеріями: випуск конкурентоспроможної продукції, здатної задовольнити потреби всіх секторів економіки; впровадження у виробництво науково-технічних досягнень, ефективне застосування нових сільськогосподарських машин, матеріальних ресурсів, технологічних сис-

Таблиця 1. Соціальні стандарти розвитку сільського господарства

Показники	Показники					
	Середньорічна оплата праці 1 працівника, грн.		Відрахування на оплату праці 1 працюючого, грн.		Орендна плата 1 га орендованої землі (ріллі)	
	площа підприємств, тис. га					
	до 10-ти тис. га	понад 10-ти тис. га	до 10-ти тис. га	понад 10-ти тис. га	до 10-ти тис. га	понад 10-ти тис. га
2001	1439,2	1831,0	32,8	165,1	83,6	81,3
2002	1873,0	3011,4	52,3	499,9	96,1	96,1
2003	2179,1	2849,7	62,4	109,5	86,6	109,7
2004	3024,5	4220,1	89,5	155,9	115,7	110,6
2005	4038,0	5450,4	457,5	764,4	119,8	139,0
2006	5141,1	6815,3	590,4	804,8	125,4	138,0
2007	6591,3	7796,7	1108,2	1584,7	136,0	145,3
2008	9727,9	11401,8	2264,8	3107,8	191,0	216,0
2009	10549,8	13098,7	3123,4	4081,6	250,4	277,1

Джерело: Державний комітет статистики України Форма № 50-сг "Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств" за 2009 рік.

тем; розвитку інфраструктури аграрного ринку; раціональне використання земель, впровадження ресурсозберігаючих та відновлювальних технологій; високий рівень екологічної безпеки; досягнення ефективного функціонування структурних підрозділів аграрних об'єднань [5].

Яскравим підтвердженням тому є позитивні тенденції відродження виробництва у сільській місцевості, починаючи з 2000 року — збільшення зайнятості, підвищення рівня заробітної плати та частки орендної плати в доходах населення.

Розвиток агрохолдингів сприяє поліпшенню матеріального стану власників земельних ділянок і земельних часток (паїв), особливо для пенсіонерів, частка яких у загальній кількості орендодавців перевищує 50%. У підприємствах, що входять до складу агрохолдингів, відсутня

Таблиця 2. Розміри орендної плати в розрізі агрохолдингів

Назви компаній	Площа орендованих земель, тис. га	Вартість річної оренди, млн грн.
UkrLand farm Invest	430	154,1
ТОВ «Українські аграрні інвестиції»	330	85,8
ТОВ «Миронівський хлібопродукт»	330	85,8
ВАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча»	225	58,5
ДП «Нафком-Агро»	200	52,0
ТОВ «Астарт-Київ»	166	43,2
«Дакор АгроХолдинг»	163	42,4
Група компаній «Мрія»	158	41,1
ЗАТ «Агрогон»	150	39,0
Корпорація «Приват-Агро»	150	39,0
«Укррос»	105	27,3
«Лотуре»	101	26,2
ТОВ «Стіомі-Холдинг»	98	25,5
«Укрзернопром-Агро»	96	24,9
«Синтал-Д»	94	24,4
«Укрпромінвест»	88	22,9
«Кернел Груп»	85	22,1
ЗАТ «Індустріальна молочна компанія»	85	22,1
Всього	3000	779,9

Джерело: розрахунки автора за даними публічної інформації.

Таблиця 3. Соціально-економічні параметри розвитку виробництва залежно від землезабезпеченості

Групи за площею ріллі, га	К-сть господарств	Площа с.г. угідь, га	у т.ч. ріллі	Середньорічна оплата праці 1 працівника, грн.	у т.ч. у рослинництві	тваринництві	Відрахування на оплату праці 1 працівника, грн.	Орендна плата 1 га орендованої землі (сг гідь)
2005 рік								
201-500	1057	455	350	2956	2666	3408	359	73,8
501-1000	1704	903	747	3222	3233	3201	365	86,6
1001-2000	2406	1628	1455	3687	3599	3830	411	106,4
2001-5000	2160	3261	2991	4394	4282	4576	498	114,7
5001-10000	308	6812	6374	5128	5049	5277	584	120,5
10001-15000	35	12311	11879	5205	5007	5644	613	139,5
понад 15000	20	30393	27901	5606	5455	5825	861	123,0
Всього	7690	2096	1891	4115	4016	4282	474	110,4
2009 рік								
201-500	1155	412	351	9008	7717	10902	2667	177,9
501-1000	1645	820	736	8719	8612	8979	2597	203,7
1001-2000	2536	1522	1436	9877	9678	10329	2930	238,9
2001-5000	2132	3183	3019	11170	10588	12370	3305	243,0
5001-10000	399	6944	6664	11702	11246	12753	3449	250,0
10001-15000	66	12267	11944	15483	13415	18621	4986	284,1
понад 15000	61	32871	31675	12146	11666	13538	3720	261,9
Всього	7994	2259	2136	10924	10402	12057	3264	242,7

Джерело: Державний комітет статистики України Форма № 50-сг "Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств" за 2009 рік

заборгованість із заробітної плати та орендної плати.

Орендна плата за землю 2009 року становила 4,2 млрд грн. або 260 грн./га. При цьому тільки 25 найбільшими агрохолдингами, які контролюють 10% сільгоспугідь, сплачено 2009 року майже 800 млн грн, або 18,5% орендних платежів.

Надалі селяни враховуватимуть і такі критерії, як регулярність виплат орендної плати, готовність орендаря підвищувати її розмір, реалізовувати соціально-економічні програми.

Держава вимагає від орендарів платити не менше 3% від нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь. Компанія "Астарт-Київ" платить своїм орендодавцям від 3 до 5%. На підвищення ціни за оренду землі впливає і конкуренція між агрохолдингами за кращі наділи. Орендні платежі великих компаній у більшості випадків перевищили озвучений Держкомземом середній показник в 260 грн. за 1 га у 2009 р. Компанія "Стіомі-холдинг" платить пайовикам 3,5% від нормативної грошової оцінки землі. Зважаючи на обмеженість земельних ресурсів та посилення конкуренції на ринку оренди, у них можливий ріст орендних пла-

тежів до 5—6% і навіть 8% (табл. 2).

Аналіз табл. 3 свідчить, що є тісна залежність між площею землекористування та соціальними платежами. Розрахунки, відображені в таблиці, показують, що із збільшенням землекористування спостерігається тенденція до росту середньорічної оплати праці 1 працівника, відрахувань та орендної плати в розрахунку на 1 гектар ріллі. Так, група підприємств з середнім розміром понад 15000 протягом 2005, 2009 років забезпечує найбільший розмір соціальних платежів.

Об'єктивними техніко-економічними перевагами агрохолдингів перед дрібними підприємствами є: вищий рівень продуктивності праці; менші витрати на одиницю продукції; економія капітальних і експлуатаційних витрат на одиницю площі; більші можливості для раціональної

організації виробництва, використання техніки, досягнень науки і прогресивної практики; зберігання та реалізації продукції в кращі строки і вищої якості тощо.

Створення агрохолдингів — це крок вперед до розвитку економіки сільського господарства, відновлення соціальної інфраструктури, створення нових робочих місць та побудови нової моделі розвитку сільських територій. Їх становлення відбувається еволюційно, проте в досить короткі терміни, що призвело до посилення соціальної напруги в сільській місцевості. Агрохолдинг — це принципово нова форма та стиль господарювання, заснований на ринкових принципах, що суперечив традиціям колективної системи господарювання та є каталізатором пробудження економіки сільського господарства, що спонукала людей до праці. Досить короткий період входження капіталу в сільське господарство посилив несприйняття нової форми господарювання, зважаючи на її агресивність у боротьбі за виживання та відсутність інших "живих" форм господарювання, які змогли б взяти на себе вирішення соціальних питань.

Фінансування соціальної сфери (шкільні

їдальні, дитячі садочки, клуби) проводити за рахунок коштів, що виділяються на спонсорську допомогу.

В агрохолдингах встановлюються ліміти на соціальні заходи. Так, компанія "Астарта-Київ", яка орендує 150 тис. га земель в Україні, 1% від прибутку виділяє на реалізацію соціальних програм. ТОВ СП "Нібулон" — зразок соціальної відповідальності бізнесу, в компанії реалізується цілеспрямована програма. Підприємство серйозну увагу приділяє переоснащенню шкіл. Для медичних установ закуповується найсучасніше обладнання, яке дозволяє лікування багатьох важких захворювань. ЗАТ "Райз" в 2003 році створили кінноспортивну школу. Товариством "Агро-Альфа" проводиться фінансування футбольних команд. Соціальний фактор діяльності компанії в першу чергу пов'язаний із виконанням зобов'язань згідно договорів оренди землі та майна. В умовах значних затримок із виплатами агрохолдинги вчасно проводять виплати по взятих зобов'язаннях. Важливим соціальним чинником роботи компаній є дотримання законодавства про працю, пільги співробітникам, своєчасні відрахування до бюджетів всіх рівнів.

Більшість компаній надають адресну допомогу школам, дитячим закладам відносно забезпечення безкоштовними обідами, проведення культурно-масових заходів, пов'язаних з відзначенням урочистих подій.

Для відновлення культурно-масової і спортивної роботи деякі агрохолдинги організують власні спортивні команди з числа працівників структурних підрозділів та проводять внутрішньогосподарські турніри. Прикладом цього є господарська діяльність компанії "Райз"; поліпшення організації культурно-масової та спортивно-масової діяльності в аграрних вищих навчальних закладах; проведення періодичних оглядів-конкурсів художньої самодіяльності, спортивних змагань, зльотів студентів.

При цьому поряд з технологіями в сільське господарство був залучений новий менеджмент, нові системи управління та перенесення частини соціальних благ доступних міському населенню. Зокрема, це газифікація населених пунктів, розвиток телекомунікацій: інтернет, мобільний зв'язок, супутникове телебачення.

При цьому посилилась правова освіченість населення в частині захисту своїх прав, зокрема звернення до відповідних контролюючих органів та судів, що, в свою чергу, не дозволило першим вести свої взаємовідносини з працівниками як з колишніми "колгоспниками".

Холдинги не лише підтримують соціальну інфраструктуру, що склалася довкола підприємств, а й реалізують програми, спрямовані на розвиток корпоративної солідарності співробітників, підвищення рівня їх соціальної захищеності, створення умов для усестороннього розвитку працівників. Витрати на соціальну сферу в більшості випадків компенсуються за рахунок підвищення продуктивності праці, пов'язаної з усвідомленням працівниками своєї відповідальності перед колективом, придбанням нових трудових навиків, упевненістю в завтрашньому дні [3].

Для агрохолдингу пріоритетом є отримання економічного ефекту — прибутку, для суспільства — забезпечення моральних і матеріальних благ місцевої громади. Ефективність конкретно взятого підприємства і суспільне благо завжди знаходяться в протистоянні. Досягнення гармонії у відносинах між двома суб'єктами і формування балансу інтересів є важливим завданням економічної науки. За нинішніх умов потреби суспільства на реалізацію соціальних питань значно перевищують надходження від податкових платежів, що сплачують підприємства.

Мотиви реалізації соціальних програм: 1) традиції і структура соціальної діяльності підприємств, сформовані протягом 70-ти років радянської влади, коли підприємства утримували соціальну сферу; 2) залежність діяльності компаній від взаємовідносин з органами місцевої влади; 3) прагнення керівників і власників компаній надавати допомогу людям, що мають потребу.

Соціально орієнтована діяльність приносить відчутну вигоду підприємствам, що реалізують власні соціальні програми значно успішніше і ефективніше, ніж компанії, що не мають таких програм, завдяки зміцненню репутації й іміджу компанії, підвищення ефективності ведення бізнесу та інвестиційної привабливості компанії [3].

Корпоративні соціальні проекти і програми поділяються на дві групи. Внутрішні програми спрямовані на розвиток і соціальну підтримку власного персоналу. Внутрішні соціальні програми часто глумачать занадто широко, називаючи соціальними проектами. Наприклад, включають до їх числа дії і рішення, направлені на підвищення кваліфікації, на навчання співробітників, що є обов'язковим елементом стратегії служб персоналу і спричиняється необхідністю підвищувати конкурентоспроможність працівників і підприємства в цілому. Це одна з функцій, що підтримують розвиток бізнесу [3].

Важливим завданням в цьому контексті є формування центру реалізації соціальних програм, для чого у агрохолдингах створюється нова посада — менеджер соціальних програм.

Впровадження прогресивних форм і методів організації й оплати праці, повного госпрозрахунку, посилення залежності між кінцевими результатами діяльності та розміром оптимальної винагороди, справедливі норми оплати сприяють формуванню таких якостей працівника, як відповідальність, діловитість, підприємливість. Тому в тих трудових колективах, в яких уміло перебудовують відносини за рахунок запровадження досконаліших форм організації та стимулювання праці, швидко змінюється психологія людей [4].

Загальна потреба коштів на реформування соціальної сфери становить 5,7 млрд грн, в т.ч. до 2011 року 2,6 млрд грн і до 2015 року 3,1 млрд грн. Зрозуміло, що агрохолдинги не зможуть взяти на себе такий фінансовий тягар, тому потрібна комплексна державна програма розвитку сільських територій. У той же час саме на них покладається основне завдання зі створення нових робочих місць та забезпечення належної заробітної платою. Середньомісячну заробітну плату в сільському господарстві до 2015 року слід довести до еквівалентного 320—360 \$USD рівня.

Кожна сільська територія потребує індивідуального підходу до політики розвитку. Враховуючи проаналізовані вище тенденції соціально-економічного розвитку сіл, територіальний підхід в політиці буде спрямований на диверсифікацію сільської економіки, що сприятиме вирішенню таких проблем, як безробіття, низький рівень доходів тощо. При цьому будуть враховані територіальні ендогенні чинники: фізичні ресурси, людські ресурси, діяльність підприємств та робочі місця, територіальна культура та ідентичність, зовнішні відносини. Необхідно забезпечити еволюцію наявних ресурсів та збереження багатогранності сільської території як середовища життя та діяльності людини.

Створення агрохолдингів є моделлю відродження сільськогосподарського виробництва та на цій основі забезпечення продовольчого достатку народу України на рівні раціональних норм харчування, забезпечення сировиною промисловості, збільшення трудової зайнятості селян, підвищення оплати їх праці до рівня робітників промислових галузей, зростання добробуту селян і соціального розвитку українського села.

Однак, при створенні агрохолдингів виникає ряд проблем:

1. Виникає конфлікт інтересів між інвестором та місцевою громадою, зумовлений скороченням непрофільних виробництв, зокрема тваринництва, та сплати податків до бюджетів територіальної громади за місцем державної реєстрації інвестора, що призводить до скорочення надходжень в місцеві бюджети.

2. З різних причин повністю чи частково в перший рік не всі агрохолдинги розпочинають виробничу діяльність на орендованих землях.

3. Технічне переоснащення виробництва супроводжується оптимізацією штатної чисельності працівників; при цьому не завжди достатня увага приділяється соціальному фактору щодо адаптації працівників, що звільняються, індивідуальному підходу щодо можливого їх працевлаштування на інші посади.

Для пом'якшення можливих негативних наслідків створення, функціонування й ліквідації агрохолдингів, підвищення ефективності й "прозорості" їх діяльності доцільно вже в підготовчий період організації таких формувань укладати договори між зацікавленими сторонами, тобто між керуючою організацією-інвестором, сільськогосподарськими підприємствами, що вступають в агрохолдинг, і територіальними органами влади. Головні принципи таких договорів — паритетна участь і рівна економічна вигода від спільного виробництва, погодженість дій і зусиль партнерів, оптимальна комбінація економічних інтересів і відповідальності сторін, можливість контролю адміністрації за ефективним використанням природних і виробничих ресурсів, дотриманням екологічних норм, участю агрохолдингів у розвитку соціальної сфери села [2].

Агрохолдинги, на відміну від дрібних господарств, отримують високі врожаї і мають можливість розвивати інфраструктуру (елеватори). Якщо в середньому по Україні, за підсумками 2008 року, урожайність становила 3,4 т зерна з гектара, то в агрохолдингах — до 5—6 т з гектара [1].

Для підвищення ефективності роботи холдингів необхідно:

а) з метою попередження конфліктних ситуацій створити порядок розгляду пропозицій, заяв, скарг між управлінською компанією та рядовими працівниками;

б) сформувати законодавчу базу що регламентуватиме діяльність агрохолдингів;

с) для усунення суперечок між агрохолдингами та місцевими громадами відносно сплати податків доцільно внести уточнення до Господарського кодексу України щодо територіальної ознаки структурних підрозділів підприєм-

ства, а саме — вказати, що структурні підрозділи підприємства мають розміщуватись за місцезнаходженням (у межах однойменної територіальної громади) підприємства — юридичної особи. Це дозволить наповнити дохідну частину місцевих бюджетів та реалізувати соціальні програми;

d) посилити контрольну-стимулюючу функцію держави щодо раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, а саме: налагодити громадський контроль за ефективним використанням земель через тісну співпрацю між власниками, органами місцевого самоврядування й орендарями шляхом створення спеціальної комісії, яка буде присутня як при передачі в оренду земельної ділянки, так і при прийомі її від орендаря після закінчення строку оренди.

Формування агрохолдингів спрямоване на відновлення порушених міжгалузевих зв'язків та диспаритету цін між реалізованою сільськогосподарською продукцією та матеріально-технічними ресурсами промислового походження, відновлення самодостатньої кредитної системи. На відміну від дрібних сільськогосподарських підприємств, інтегровані підприємства мають кращі шанси залучити інвестиції, накопичений досвід роботи, кваліфіковані кадри, розвинену інфраструктуру, можливість диверсифікувати ризики і контролювати затрати по всьому ланцюгу — від поля до супермаркету.

У найближчій перспективі прогнозується збільшення кількості агрохолдингів і розширення їх площ за рахунок дрібних господарств, що займаються екстенсивним землеробством, та відновлення виробництва на землях, які в даний момент не оброблюються. За рахунок збільшення посівних площ і застосування інноваційних способів землеробства до 2015 року в Україні можуть збирати не менш 60—70 млн тонн зерна на рік при урожайності 5—7 т з гектара [1].

ВИСНОВОК

Збільшення кількості агрохолдингів у сільському господарстві України, розширення масштабів їх діяльності, підвищення активності як у географічному розрізі, так і в галузевому масштабі підтверджує той факт, що це не короткострокове явище, а стабільний фактор, який зумовлює вигідність довгострокових інвестицій в сільське господарство.

Узагальнення досвіду функціонування агрохолдингів у АПК дозволяє визначити основні їх конкурентні переваги. Учасники об'єднання

одержують доступ до нових можливостей, що підсилює їх конкурентні позиції, приводячи до зростання прибутку й обсягів продажу. Органи місцевого самоврядування зацікавлені в зростанні податкових надходжень, створенні нових робочих місць, реалізації соціальних програм завдяки поліпшенню фінансового стану підприємств що ввійшли до складу агрохолдингів. Фінансові інститути, насамперед кредитні, виграють від об'єднань, тому що знижується ризик неповернення виданих підприємством кредитів, оскільки агрохолдинги освоюють нові технології в управлінні й виробництві, підсилюють конкурентні позиції, виходять на більш високий рівень розвитку, переходять від взаємної конкуренції до взаємовигідної кооперації.

Для реалізації конкурентних переваг агрохолдингів необхідна конструктивна аграрна політика, яка повинна стати пріоритетом у системі економічних перетворень. Це стосується розробки стратегії розвитку сільського господарства, удосконалення земельного законодавства та врегулювання відносин власності, кредитування розвитку інфраструктури аграрного ринку та захист вітчизняного товаровиробника, в тому числі шляхом обмеження імпорту; створення земельного банку; розробки шкали мотивів для інвесторів, в першу чергу тих, що розвиватимуть соціальну інфраструктуру села, вкладаючи кошти в її розвиток; проведення інвентаризації земель.

Література:

1. Кравчук К., Турпак А. Неподнятая целина / К. Кравчук // Украинский деловой еженедельник "Контракты". — 2008. — № 38. — С. 25—29.
  2. Базаев Ю.И. Основные принципы и направления повышения эффективности деятельности агрохолдингов / Ю.И. Базаев // Фундаментальные исследования. — 2006. — № 11. — С. 55—57.
  3. Балакирев В. Оценка влияния корпоративных социальных программ в России: ситуация, постановка задачи / В. Балакирев // Организация. — 2005. — № 3—4. — С. 65—77.
  4. Венгерук І.Ю. Інтеграція виробництва і переробки молока в підприємствах АПК: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Національний аграрний ун-т. — К., 2003. — 223 с.
  5. Комплексна програма розвитку сільського господарства Житомирської області у 2009—2010 роках та на період до 2012 року". — Житомир: Рута, 2009. — 304 с.
- Стаття надійшла до редакції 23.05.2011 р.*